

НАУКОВО-ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СКИДАННЯ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН В ПОВЕРХНЕВІ ВОДИ УКРАЇНИ ТА ЄС

Уberman В.І.¹, Васьковець Л.А.²

***¹НДУ «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»,
м. Харків, ²НТУ «Харківський політехнічний інститут», м. Харків***

У 2024 – 2025 рр. Україною здійснено перехід до європейської боротьби за якість довкілля – прийнято Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (Закон). Також затверджено українські плани управління річковими басейнами та системи класифікації хімічного стану масивів поверхневих вод. У цьому зв'язку досліджуються парадигмальні засади еколого-правового регулювання скидання забруднювальних речовин (РСЗР) в поверхневі води. Закон поширюється на екологічно небезпечні промислові підприємства (за встановленим переліком) та реалізується т. зв. інтегрованим довкілльєвим дозволом, спільним для усіх середовищ та впливів. Визначено, що український та європейський еколого-правові інститути РСЗР ґрунтуються на інструментах лімітувального типу: нормативах речовинного стану й властивостей водного об'єкта та нормативах впливу на стан водного об'єкта (ВО). До перших належать нормативи гранично допустимих скидів речовин (ГДС), до других – нормативи гранично допустимих концентрацій (ГДК) для певних видів водокористування та екологічні нормативи якості води (ЕНЯВ). Регулювальний вплив Закону спрямовано на діяльність промислових водокористувачів, а водного законодавства України – на встановлені категорії зворотної води. Така відмінність вимагає або певного відокремлення скидів ЗР у множині всіх викидів при використанні Закону, або внесення у Водний кодекс України відповідних змін. Українська парадигма РСЗР полягає у забезпеченні вимог якості води для користування нею на певній відстані від скидів зворотної води поза відповідної ділянки ВО. Такі ділянки – зони змішування (ЗЗ) – встановлюються з метою використання їх властивостей (асиміляційної спроможності (АС) та самоочисної здатності (СЗ)) для зменшення поза ЗЗ шкідливого впливу на людину та довкілля речовин, скинутих зі зворотною водою при спеціальному водокористуванні (СВ). Традиційними регулювальними інструментами фактично слугують: нормативи ГДС з випусків у ВО та нормативи ГДК речовин у ВО, а також ЕНЯВ. Ця парадигма притаманна застарілій на понад 50 років економіко-центричній системі охорони якості вод від ЗР. Українська парадигма породжує складні розрахункові визначення нормативів ГДС та має кон'юнктивну логіку взаємозв'язку між ними й нормативами ГДК. Натомість європейська парадигма стосовно більшості ЗР є екосистемно-центричною та безрозрахунковою, не передбачає використання АС та СЗ, тобто нормативів ГДК, а її логіка взаємозв'язку між нормативами ГДС та ЕНЯВ (крім т. зв. пріоритетних ЗР) є (сильно) диз'юнктивною. Головною особливістю сучасної української охорони вод є існування обох парадигм РСЗР. Для СВ у воєнний та у повоєнний періоди на території України європейська парадигма є більш прийнятною.